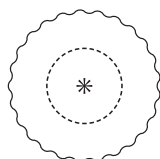

AMADA

TONI MORRISON

TRADUCCIÓ DE L'ANGLÈS D'ESTHER TALLADA

La Segona **Perifèria**

PRÒLEG
Toni Morrison

El 1983 vaig perdre la feina... o la vaig deixar. Una cosa, l'altra, o totes dues. Sigui com vulgui, feia un temps que treballava a mitja jornada: anava a l'editorial un cop per setmana a ventilar correspondència-trucades-reunions que formaven part de la feina, i editava originals a casa.

Deixar-ho va ser una bona pensada per dos motius. Un: jo havia escrit quatre novel·les i a tothom li semblava evident que escriure era la meva activitat principal. La qüestió de la compatibilitat —com es pot fer d'editora i escriure alhora— em semblava tan extravagant com previsible; era com preguntar: «Com es pot ensenyar i crear alhora?», «Una pintora, una esculptora, una actriu, com es pot dedicar a la seva feina i fer alhora de mentora?». El cas és, però, que a molts aquesta combinació editora-escriptora els semblava conflictiva.

El segon motiu era menys discutible. Dels llibres que jo editava no en trèiem cap gran picossada; cap picossada, de fet, ni gran ni petita. Per mi, però, la cartera que tenia era espectacular: veus amb un talent descomunal (Toni Cade Bambara, June Jordan, Gayle Jones, Lucille Clifton, Henry Dumas, Leon Forrest); intel·lectuals amb idees originals i re-

cerca feta de primera mà (William Hinton i el seu *Shenfan*, Ivan van Sertima amb *They Came Before Columbus*, Karen DeCrow amb *Sexist Justice*, Chinweizu i el seu *The West and the Rest of Us*); personatges públics que no veien l'hora de posar els punts sobre les is (Angela Davis, Muhammad Ali, Huey Newton). I, a més a més, quan em semblava que feia falta escriure algun llibre, jo trobava qui me'l fes. El meu entusiasme, que n'hi havia que compartien amb mi, altres el silenciaven, cosa que no era sinó un reflex d'unes xifres de vendes irrellevants. Pot ser que amb això m'equivoqui, però al final dels anys setanta publicar autors que eren vendes assegurades ja passava per davant d'editar originals o donar suport a autors emergents o més veterans al llarg de la seva carrera. N'hi ha prou que digui que em vaig convèncer que m'havia arribat el moment de viure com una escriptora de cap a peus: viure d'escriure i dels drets d'autor i prou. No sé de quin llibre d'acudits devia sortir, aquella idea, però jo la vaig pescar al vol.

Dies després de l'últim dia de feina, asseguda davant de casa al pantalà que s'endinsava en el riu Hudson, vaig començar a notar una mena de neguit en comptes de la serenor que m'esperava. Vaig repassar el meu repertori de cabòries i no hi vaig trobar res de nou ni res d'urgent. Era incapaç de discernir què em podia provocar aquella inquietud sobtada un dia tan perfecte com aquell, en plena contemplació d'un riu tan encalmat. No tenia res programat ni podia sentir el telèfon si sonava. Però em notava el cor galopant a dins del pit com un poltre. Vaig tornar cap a casa per analitzar aquell desassossec, aquell pànic, gairebé. Jo sabia què era la por; però allò era diferent. I llavors em va venir la bufetada:

era feliç, era lliure d'una manera que no havia estat mai de la vida. Era una sensació del tot insòlita. No era èxtasi, ni satisfacció, ni un empatx de plaer ni de complaença per cap èxit. Era una felicitat molt més pura, una mena d'expectació gamberra: incerta però alhora molt certa. Entra *Amada*.

Ara penso que devia ser l'impacte d'aquell alliberament que em va portar a sospesar què devia voler dir per a les dones allò de ser «lliures». Als anys vuitanta, el debat encara bullia: igualtat de sou, igualtat de tracte, accés a les professions, a les escoles... i possibilitat de triar sense estigmatització. Casar-se o no. Tenir fills o no. Inevitablement, aquests pensaments em van portar a la història de les dones negres d'aquest país, que havia estat tota una altra: una història en què, quan no te'n dissuadien, casar-se era impossible o il·legal; en què calia parir criatures, però «tenir» les que havies parit, fer-te'n responsable —en altres paraules, exercir de mare—, era tan implantejable com la llibertat. Qualsevol gest o reivindicació de la maternitat en circumstàncies on manava la lògica de l'esclavisme institucionalitzat eren delictes.

La idea era fascinant, però el llenç en blanc m'aclaparava. Invocar personatges que poguessin representar el pensament i la ferotgia que els havia de suscitar aquella lògica superava la meva imaginació, fins que vaig recordar un dels llibres que havia publicat quan treballava d'editora. Un retall de diari publicat al *The Black Book* feia cinc cèntims de la història de la Margaret Garner, una mare jove que, havent fugit de l'esclavitud, havia acabat detinguda per haver mort un dels seus fills (i haver intentat matar els altres) per evitar que els retornessin a l'amo de la plantació. El d'aquella dona es va convertir en un cas polèmic molt present en la lluita contra les lleis

d'esclaus fugitius, que obligaven a retornar els que s'escapaven als seus propietaris. L'enteresa i la manca de penediment que demostrava aquella dona van cridar l'atenció dels abolicionistes, i també dels diaris. Era una dona decidida, sense cap mena de dubte, i a jutjar pels comentaris que feia, tenia la presència d'esperit, la ferotgia i la voluntat d'arriscar-ho absolutament tot pel que segons ella era la necessitat de ser lliures.

La Margaret Garner real és fascinant, però, per a una novel·lista, limitadora. Allà hi havia massa poc espai imaginatiu per al que jo em proposava. Així doncs, me n'inventaria els pensaments, els sondaria en cerca d'un subtext que en termes històrics fos cert en essència, si bé no estrictament factual, per vincular la història d'aquella dona amb qüestions contemporànies relatives a la llibertat, la responsabilitat i el «lloc» que pertoca a la dona. La protagonista representaria l'acceptació impenitent de la vergonya i del terror; assumiria les conseqüències d'haver triat l'infanticidi; reivindicaria la seva llibertat. El terreny —l'esclavitud— era formidable, i sense camins fressats. Convidar els lectors (i a mi mateixa) a passar a veure aquell paisatge atroç (amagat però no del tot; enterrat deliberadament però no oblidat) era plantar una tenda en un cementiri habitat per uns fantasmes molt protestataris.

Seia al porxo de casa, gronxant-me en un balancí, i contemplava aquells munts de roques immenses apilades a la riba per entomar els cops de puny que clava el riu de tant en tant. Al capdamunt de les roques hi ha un corriol entremig de les herbes que queda interromput per una glorieta de fusta de carpí situada sota un grapat d'arbres, ben arrecerada a l'ombra.

Ella va sortir de l'aigua, va grimpar per les roques i es va repenjar a la glorieta. Una pamelita ben bonica.

Ella hi va ser de bon principi i, tret de mi, tothom (tots els personatges) ho sabia, circumstància que més tard plasmaria la frase: «Les dones de la casa ho sabien». El personatge central de la història havia de ser ella, l'assassinada, no l'assassina, la que ho havia perdut tot sense haver tingut ni veu ni vot en res del que havia passat. I no es podia quedar rondant per fora; havia d'entrar a la casa. Una casa de debò, no una barraca. Una casa amb adreça, una casa on ja haguessin viscut antics esclaus en llibertat. En aquesta casa no hi hauria rebedor, i tampoc es faria cap «introducció» ni a la casa ni a la novel·la. La meua intenció era segrestar el lector, llançar-lo sense pietat en un entorn estrany com a primer pas cap a una vivència compartida amb els habitants del llibre —de la mateixa manera que als personatges els arrencaven d'un lloc per llançar-los a un altre, d'un lloc qualsevol a qualsevol altre lloc, sense preparació ni defensa possible.

Era important donar nom a aquella casa, però no a la manera del Bon Resguard ni d'altres plantacions. No hi hauria cap adjectiu que evoqués la idea d'un lloc càlid i acollidor, que al·ludís a cap noblesa ni a cap passat aristocràtic inexistents. Números i prou havien d'identificar la casa, i alhora distanciar-la del carrer i de la ciutat on era, diferenciar-la de les cases d'altres negres del veïnat i concedir-li aquell toc de superioritat, d'orgull, que experimentaven els antics esclaus quan tenien una adreça que els era pròpia. Però seria una casa que, literalment, tingués personalitat, una casa que en diem «encantada» quan aquella personalitat és patent i indissimulada.

En el meu afany per convertir l'experiència de l'esclavitud en una cosa íntima, esperava que la percepció del que està sota control i del que està fora de control seria versemblant al llarg de tota la novel·la; que els morts, amb les seves exigències, posarien violentament cap per avall l'ordre i la calma de la vida de cada dia; que la memòria, desesperada per mantenir-se viva, posaria en perill l'esforç herculi que es feia per oblidar. Per fer arribar l'esclavatge com una vivència personal, el llenguatge no havia de fer nosa.

M'atardo en aquell moment al pantalà, el riu arter, l'instant d'il·luminació en què veig clara la possibilitat, el cor batent amb força, la solitud, el perill. I la noia amb aquella pamela tan bonica. En acabat m'hi poso.

I

El 124 era pura rancúnia. Enverinat sencer per una nena de pit. Les dones de la casa ho sabien, i la canalla també. Durant anys cadascú va trampejar aquella rancúnia com va poder, però el 1873 les úniques víctimes que hi quedaven eren la Sethe i la seva filla, la Denver. L'àvia, la Baby Suggs, era morta, i els fills, en Howard i en Buglar, als tretze anys ja eren fora de casa —se n'havien anat així que el simple gest de mirar-se en un mirall el va deixar esmicolat (aquest va ser el senyal per a en Buglar); així que va aparèixer l'empremta de dues manetes al pastís (va ser amb aquest senyal que en Howard va dir prou)—. Cap dels dos nanos es va esperar a veure'n cap més: una altra ollada fumejant de cigrons trabucada per terra; tot de galetetes salades trinxades en una reguera a tocar del llindar de la porta. Tampoc es van esperar que arribés una de les fases de calma: aquell grapat de setmanes, de mesos, fins i tot, que no hi havia cap manifestació. No. Tots dos van marxar d'un dia per l'altre, en el moment que la casa va cometre el que per a cadascun d'ells va ser l'ultratge que no pensaven tolerar ni presenciar una segona vegada. En l'interval de dos mesos, al pic de l'hivern, deixant soles l'àvia, la Baby Suggs; la Sethe, la mare; i la Denver, la germana petita, en aque-

lla casa grisa i blanca de Bluestone Road. En aquella època no tenia número, encara, perquè Cincinnati no abastava tan enllà. De fet, només feia disset anys que Ohio s'anomenava estat quan primer un germà i després l'altre es van reblir el barret de buata, van arreplegar les sabates i van fugir de puntetes de la viva rancúnia que els tenia la casa.

La Baby Suggs no va ni aixecar el cap. Els va sentir que se n'anaven del llit de malalta estant, però no va ser per això que es va quedar quieta allà estirada. No se'n sabia avenir que els seus nets haguessin trigat tant a adonar-se que no totes les cases eren com la de Bluestone Road. Atrapada entre la mala bava de la vida i la mala fe dels morts, no li quedava esma ni per viure ni per deixar de viure, i menys encara per immutar-se per dos nanos que tocaven el dos a la quieta. El seu passat havia estat com el seu present —insuportable— i, com que sabia que la mort podia ser qualsevol cosa menys oblit, aprofitava la mica d'energia que li quedava per contemplar colors.

—Porta'm una mica de malva, si en tens. I si no, rosa.

I la Sethe la complaïa ensenyant-li qualsevol cosa, des de roba fins a la pròpia llengua. L'hivern a Ohio era especialment dur, si et venia de gust veure colors. El cel era l'únic espectacle, i refiar-se de l'horitzó de Cincinnati com a principal alegria de la vida era una temeritat. Així doncs, la Sethe i la nena, la Denver, feien el que podien per ella, el que podien i el que els permetien aquelles quatre parets. Purament d'esma, juntes plantaven cara al comportament indignant d'aquella casa: a gibrelletes trabucades, surres al cul i glopades d'aire fèrides. Perquè entenien d'on venia la indignació, com sabien d'on venia la llum.

La Baby Suggs es va morir poc després que els germans se n'uessin, amb el mateix desinterès per la partença dels nans com per la pròpia, i just després la Sethe i la Denver van decidir posar fi a aquell turment i invocar el fantasma que tant les mortificava. Potser parlar-hi, van pensar, tenir-hi un canvi d'impressions o així, hi ajudaria. De manera que es van agafar les mans i van dir: «Vine, va. Presenta't. Tant per tant, ja tant se val que te'ns presentis».

El bufet del menjador va fer un pas endavant, però no es va moure res més.

—L'àvia Baby el deu retenir —va dir la Denver. Tenia deu anys i encara estava enfadada amb la Baby Suggs per haver-se mort.

La Sethe va obrir els ulls.

—No ho crec pas —va dir.

—Per què no se'ns presenta, doncs?

—Que no te n'enrecordes, que era molt petita? —va dir la mare—. No tenia ni dos anys, quan es va morir. Massa menuda per entendre re. Massa menuda per poder dir gaire cosa i tot.

—Poder és que no ho vol entendre —va dir la Denver.

—Pot ser. Però si vingués l'hi aclariria una mica.

La Sethe va deixar anar la mà de la seva filla i entre totes dues van tornar a arrambar el bufet a la paret. A fora, un passant va clavar fuetada al cavall per posar-lo al galop que la gent del veïnat considerava necessari en passar per davant del 124.

—Per ser tan petita, l'encanteri que ens ha llançat és molt potent —va fer la Denver.

—No més que l'amor que jo li tenia —va respondre la Sethe, i li va tornar tot altra vegada. La fredor acollidora de

les làpides encara per gravar; la que va triar ella per repenjar-s'hi de puntetes, ben eixarrancada i oberta com qualsevol tomba. Rosa com una unglà, era, tota picada d'espurnetes brillants. Deu minuts, va dir ell. Si tens deu minuts, t'ho faig de franc.

Deu minuts per cinc lletres. Ves que amb deu minuts més no n'hagués tingut prou perquè hi posés «companyia», també? No se li va acudir de demanar-l'hi, i encara ara viu amb la recança que per vint minuts, posem mitja hora, no hagués pogut tenir-ho tot, cada una de les paraules que va sentir que deia el reverend a l'enterrament en començar la pregària (i que era l'únic que calia dir, gairebé) gravades a la làpida de la seva filleta: «Amada companyia». Però el que va aconseguir, i ja s'hi conformava, era la paraula que realment comptava. Li va semblar que n'hi hauria prou, amb allò de copular entre les làpides amb el gravador, el fill d'ell allà mirant-s'ho, l'expressió de ràbia tan antiga; l'excitació nova d'estrena. Amb allò n'hi havia d'haver prou, oi tant. Prou per contestar al pròxim pastor d'ànimes, al pròxim abolicionista i a un poble carregat d'indignació.

Confiant en la tranquil·litat del seu esperit, havia oblidat l'altre: l'esperit de la seva filleta. Qui s'ho hauria imaginat mai, que una nena tan petitona pogués portar a dintre tanta ira? Amb allò de copular allà al mig de les làpides sota la mirada del fill del gravador no n'hi va haver prou. No només havia de passar els anys que li quedaven en una casa paralitzada per la fúria de la nena degollada, sinó que aquells deu minuts que es va passar estampida contra una làpida del color d'una albada tota picada d'estrelletes, amb els genolls eixarrancats com l'ample de la tomba, se li van fer més llargs

que una vida, més vius, més bategants que la sang de la nena enllacant-li les mans com si fos oli.

—Ens podríem canviar de casa —va proposar un dia a la sogra.

—I això de què ens-e serviria? —li va demanar la Baby Suggs—. No hi ha ni una sola casa en tot el país que no vagi plena fins a les golfes de l'amargura d'algun negre mort. En aquí encara tenim sort que el fantasma és una criatura. Ves que no tornés l'esperit del meu marit, a estar-se aquí amb nosaltres! O el del teu! Allavores ja m'ho sabries dir. Encara has estat de sort, tu. Te'n queden tres, en a tu. Tres que dus enganxats a les faldilles i només una que et fa la punyeta des de l'altra banda. Ja pots donar gràcies, no trobes? Jo en vaig tenir vuit. I no me'n va quedar ni un. Quatre se me'ls van endur, a quatre me'ls hi van anar al radere, i perxò ara me'ls imagino en a tots fent la punyeta a casa d'algú. —La Baby Suggs es va fregar les celles—. La gran, l'única cosa que me n'enrecordo és la fal·lera que tenia per la crosta cremada de sota el pa. Què et sembla? Vuit fills i és l'única cosa que me n'enrecordo.

«És l'única cosa que et permetes recordar», li havia dit la Sethe, a qui en realitat només n'hi quedava un —un de viu, s'entén—, perquè els dos nanos els havia fet fugir la nena morta, i el record d'en Buglar se li desdibuixava molt de pressa. Almenys a en Howard el cap li feia una forma que era impossible d'oblidar. De la resta, s'esforçava per no recordar sinó la mica de res que no la fes perillar. Però per desgràcia tenia una ment enrevessada. Es podia trobar un dia afanyant-se camp a través, corrent com aquell qui diu, per arribar de pressa a la bomba d'aigua i esbandir-se la llet

de camamilla borda de les cames. Sense tenir res més al cap. La imatge d'homes que la venien a ajudar era tan morta com els nervis de la seva esquena, on la pell li havia quedat arrissada com una fusta de rentar roba. Tampoc se sentia la més mínima olor de tinta ni de la resina de cirerer i l'escorça de roure amb què l'elaborava. Res. Només la brisa refrescant-li la cara mentre corria cap a la bomba. I llavors esbandir-se bé la camamilla amb aigua i vinga draps, obsessionada per no deixar-hi ni una goteta de llet —obsessionada per la bestiesa de fer dreuera camp a través per estalviar-se vuit-cents metres i no haver-se fixat que les males herbes eren tan altes fins que la rabior no se li havia enfilat fins als genolls—. I llavors qualsevol cosa: un esquitx d'aigua, la visió de les sabates i les mitges abandonades al corriol —on ella mateixa les havia deixat— o el Here Boy bevent al bassal de vora els seus peus, i tot d'un plegat vet aquí el Bon Resguard que es despleguava, s'escampava, s'estenia davant dels seus ulls, i tot i que no hi havia ni una sola fulla d'aquella granja que no li fes venir ganes de xisclar, la finca s'estenia al seu davant amb una bellesa descarada. Veient-la, ningú hauria dit mai que era un lloc tan esgarrifós com era, i això la feia dubtar si l'infern també era un lloc bonic. Foc i sofre sí, oi tant, però ben camuflat entre bosquets de blonda. Nanos penjant dels sicòmors més preciosos del món. Quina vergonya, recordar millor aquells arbres de brancatge ufanós que no pas els nens que en penjaven. Per molt que provés d'evitar-ho, cada vegada que li venia el record els sicòmors sempre eren més impressionants que els nens, i això no l'hi perdonava, a la seva memòria.

Un cop la camamilla ben esbandida, va fer el volt de la casa fins a la façana i va recollir les sabates i les mitges pel

camí. Com un càstig afegit per aquella memòria terrible que tenia, assegut al porxo a encara no deu o dotze metres de distància, hi havia en Paul D, l'últim home del Bon Resguard. I, per molt que aquella cara no l'hauria confós mai per la de ningú altre, va dir:

—Ets tu?

—Lo que en queda. —Es va aixecar i li va somriure—. Com vas tu, moxa, a més a més de descalça?

Ella va riure, i li va sortir una rialla jove i desimbolta.

—M'he deixat les cames fetes un Cristo. Camamilla borda.

Ell va fer una ganyota com si s'hagués pres una culleradeta d'alguna cosa amargant.

—No ho vull ni sentir. No l'he pogut sofrir mai, aquesta herbota.

La Sethe va rebregar les mitges en un manyoc i se les va ficar a la butxaca.

—Passa, au.

—El porxo m'està bé, Sethe. Hi fa fresqueta, en aquí.

Es va tornar a asseure i va contemplar el prat de l'altra banda del camí, conscient que la impaciència que tenia se li devia veure als ulls.

—Divuit anys —va dir ella en veu baixa.

—Divuit —va repetir ell—. I juro que me'ls he passat tots caminant. Et fa re si faig com tu?

Amb un cop de cap va assenyalar els peus d'ella i es va començar a desfer el nus de les sabates.

—Vols posà'ls una mica en remull? Et vaig a buscar un gibrell d'aiga.

Anant cap dins, la Sethe se li va acostar.

—No, alto aquí. No els puc aviciar. Que encara els hi queda molta feina per fer.

—Però no te'n pots entornar de seguida, Paul D. T'has de quedar una estoneta.

—El temps de veure la Baby Suggs, això sí. Ont és?

—Morta.

—Ai, no. Quan va ser?

—Ara fa vuit anys. Nou, casi.

—Que va patir? Espero que no patís.

La Sethe va fer que no.

—Fi com una seda. Lo que la feia patir era ser viva. Em sap greu que no l'hagis pogut veure, perxò. Era per veure-la, que has vingut?

—En part. L'altra part ets tu. Ara que, si t'haig de dir la veritat, últimament vaig a qualsevol lloc. Allà ont em deixin seure una mica.

—Fas bona cara.

—Una gracieta del diable, ves. Em deixa fer bona cara mentre per dintre estic malalt.

Se la va mirar i la paraula «malalt» va adquirir un altre significat.

La Sethe va somriure. Era la manera com es relacionaven —com s'havien relacionat sempre—. Tots els homes del Bon Resguard, abans i després d'en Halle, l'havien tractat amb un mig coqueteig fraternal, tan subtil que calia gratar una mica per detectar-lo.

Si no fos per la immensa tofa de cabells i per una certa expectació que tenia als ulls, en Paul D feia la mateixa cara que a Kentucky. Pell de pinyol de préssec; esquena dreta. Per ser un home de fesomia tan quieta, era sorprenent la facilitat

que tenia per somriure, per indignar-se o per entristir-se amb tu. Com si n'hi hagués prou de captar la seva atenció perquè immediatament a ell li vingués l'emoció que t'envaïa a tu. En menys d'un batre d'ulls la cara li canviava: el procés li anava tot per dintre.

—I d'ell no cal que preguntis re, suposo, eh que no? Perquè tu m'ho diries, oi?, si hi hagués alguna cosa a dir.

La Sethe va abaixar els ulls i en veure's els peus li van tornar al cap els sicòmors.

—Jo t'ho diria. esclar que t'ho diria. No en sé re que no sabés allavors. —Tret d'allò de la manteguera, va pensar, però això no cal que ho sàpigues—. Deus pensar que encara és viu.

—No. Jo ja el dono per mort. No és pas la convicció que és viu que l'hi mantindrà.

—Què en pensava la Baby Suggs?

—Lo mateix, però si has de fer cas de lo que deia ella, els seus fills són tots morts. Deia que havia notat la mort de cadascun el dia i l'hora que se n'havien anat.

—I quan es va morir, en Halle, segons ella?

—El mil vuit-cents cinquanta-cinc. El dia que va néixer ma filla.

—La vas tenir, doncs, aquella criatura? Vaig pensar que no te n'ensortiries pas. —Va fer un riure sorneguer—. Mira que fugir estant prenyada...

—No vaig tenir més remei. No podia esperar.

Va acotar el cap i va rumiar, igual que ell, les poquíssimes possibilitats que tenia de sortir-se'n. I si no hagués sigut per aquella noia que anava a buscar vellut, no ho hauria aconseguit de cap manera.

—I tota sola, a més a més.

L'admirava i alhora li feia molta ràbia, aquella dona. Admiració perquè se n'havia sortit; ràbia perquè ho havia fet sola, sense necessitar-los ni a en Halle ni a ell.

—Casi tota sola. No del tot. Una noiablanca em va ajudar.

—I així es feia favor a si mateixa. Déu la guard.

—Et podries quedar a passar la nit, Paul D.

—No sembla que me la fàgis gaire convençuda, aquesta proposta.

La Sethe va allargar la mirada més enllà de l'espatlla d'ell cap a la porta tancada.

—Oh, te la faig amb el cor a la mà. Només espero que sàpigues disculpar casa meva. Passa, au. Xerra una estona amb la Denver, mentre et preparo alguna cosa de sopar.

En Paul D va lligar entre si els cordills de les sabates, se les va penjar a l'espatlla i la va seguir cap dins, directes a una nebulosa de llum vermella ondulant que el va fer parar en sec allà on era.

—Que tens companyia? —va demanar arrufant les celles.

—Ara sí ara no —va dir la Sethe.

—Mare de Déu! —Va recular i va tornar a sortir al porxo—. Però què és aquesta malànima que tens aquí dintre?

—No és dolenta; és trista i pou. Au va, passa.

Llavors se la va mirar amb més deteniment. Amb més deteniment que quan l'havia vist venir de darrere la casa amb les cames molles totes llueents, les sabates i les mitges en una mà i les faldilles agafades a l'altra. La xicota d'en Halle, la dels ulls de ferro i la pell a joc. A Kentucky no li havia vist mai els cabells. I la fesomia, per molt que tingués divuit anys més que l'últim cop que la va veure, se li ha-

via amorosit. Cosa dels cabells. Una cara massa quieta per no incomodar-te; els iris del mateix color que la pell, cosa que, en una fesomia tan quieta, sempre l'havia fet pensar en una carota amb els ulls, per sort, perforats. La dona d'en Halle. Prenyada cada any, fins i tot l'any que, asseguda a la vora del foc, li va dir que s'escapava. Els tres fills ja els havia col·locat en un dels carros d'una caravana de negres que comptaven travessar el riu. Els havien de deixar amb la mare d'en Halle vora Cincinnati. Ni tan sols en aquella barraca minúscula, inclinada tan a la vora del foc que li senties l'olor de l'escalfor en el vestit, ni tan sols allà aquells ulls no van caçar ni una sola llueur de flama. Eren com dos pous que li costava molt de sondar. Fins i tot perforats, calia tapar-los, velar-los, marcar-los amb alguna mena de senyal que avisés a tothom del que hi havia en aquella buidor. Per això mentre ella li deia tot allò —perquè el seu marit no hi era per poder-l'hi dir—, ell no apartava els ulls del foc. El senyor Garner era mort i la seva dona tenia un bony al coll de la mida d'un moniato i ja no podia parlar. A la vora del foc, tan inclinada com li permetia la panxa d'embarassada, va ser a ell a qui ho va explicar, en Paul D, l'últim home del Bon Resguard.

N'havien sigut sis que pertanyien a la granja, i la Sethe l'única dona. La senyora Garner, plorant com una criatura, havia venut el germà d'en Paul D per poder fer front als deutes que van aflorar així que va quedar viuda. El mestre d'escola va arribar per posar les coses a lloc. Però el que va fer va ser destrossar tres homes més del Bon Resguard i perforar el ferro lluent dels ulls de la Sethe per deixar-hi dos pous oberts que ja no reflectien la llueur del foc.

Ara el ferro era negre però la cara, amorosida pels cabells, li va inspirar prou confiança per traspassar el llindar de la porta i ficar-se de cop en aquella nebulosa de llum vermella bategant.

Ella tenia raó. Era trista. Mentre la travessava el va deixar amarat una onada de pena tan immensa que li van venir ganes de plorar. Li va semblar que hi havia molt de tros, fins a la llum normal que envoltava la taula, però hi va arribar —els ulls eixuts i per sort seva.

—Però m'has dit que havia fet una mort plàcida. Fina com una seda, m'has dit —li va recordar.

—Aquesta no és la Baby Suggs —va fer ella.

—Qui és, doncs?

—Ma filla. La que vaig embarcar amb els nanos abans de fugir jo.

—No va sobreviure?

—No. La que duia a la panxa quan em vaig escapar és l'únic fill que em queda. Els nanos també se'n van anar. Van agafar i van tocar el dos just abans que es morís la Baby Suggs.

En Paul D es va fixar en el punt de la sala on havia quedat amarat de pena. El vermell s'havia esvaït, però havia deixat una mena de plany impregnant l'ambient d'aquell racó.

Segurament val més així, va pensar. Si un negre té cames, val més que les faci servir. Perquè si s'està assegut massa estona, algú trobarà la manera de lligar-lo a la cadira. Ara, si els nanos li havien marxat...

—I no hi ha cap home? Vius aquí tota sola?

—La Denver i jo —va fer ella.

—I això ja t'està bé?

—M'està la mar de bé.

Va clissar l'escepticisme d'ell i va continuar.

—Faig de cuinera en un restaurant del centre. I de vegades faig alguna feina de costura d'estranguis.

Allà en Paul D va somriure, recordant aquell vestidet de casori. La Sethe tenia tretze anys, quan va arribar al Bon Resguard, i ja era ullferrenya. Va ser un regal plogut del cel per a la senyora Garner, que havia perdut la Baby Suggs arran dels nobles principis morals del seu marit. Els cinc homes del Bon Resguard es van mirar la nouvinguda i van decidir deixar-la estar. Eren joves, i l'absència de dones els tenia tan desficiats que s'ho feien amb les vedelles. Malgrat tot, la noia dels ulls de ferro la van deixar estar perquè triés ella mateixa, i això que tots sense excepció s'haurien barallat amb els altres a cops de puny per aconseguir-la. Va trigar un any a decidir-se: un any llarg i dur de bregar per les màrfegues, devorats per somnis en què sempre sortia ella. Un any de frisança durant el qual la violació semblava l'única cosa amb què la vida els podia obsequiar. L'autocontrol que van demostrar només s'explicava pel fet que eren homes del Bon Resguard, aquells de qui es vantava el senyor Garner mentre altres grangers sacsejaven el cap en senyal d'advertència per l'ús que feia d'aquell terme.

—Vosaltres, els negres que teniu són tots bestioles —els deia—. En teniu de joves, de vells, de punyeters, de rabiüts. Però al Bon Resguard els meus són tots homes, tots. Els vaig comprar amb aquesta idea i els he pujat amb la mateixa idea. Homes tots.

—Ja em perdonaràs que en discrepi, Garner. No hi ha cap negratxo que sigui un home.